

POSUDEK VEDOUcíHO DIPLOMOVÉ PRÁCE Historický ústav FF UHK

Autor/ka práce: Stanislav Kopyš

Studovaný program a ročník:

Název práce: Běloruské národní obrození na přelomu 19. a 20. století

Vedoucí práce: PhDr. Jan Květina, Ph.D.

Oponent práce: Doc. Jiří Hutečka, Ph.D.

Autor si ke zpracování zvolil velmi originální, neotřelou, a především potřebnou problematiku podob formování běloruské kolektivní identity v kontextu moderní epochy, což je téma, jež zůstává dlouhodobě mimo mainstreamovou výzkumnou pozornost nejen v českém, ale i širším středoevropském, respektive globálním prostředí historické vědy a příbuzných oborů. Tato situace je navíc krajně znepokojující, zvláště vezme-li člověk do úvahy roli narativizace běloruské historické identity v současných kulturních konfliktech i v otevřené rusko-ukrajinské válce, v jejímž rámci dochází z různých stran k dezinterpretaci běloruského národního hnutí, respektive běloruské kolektivní identity jako takové. Autor si je přitom této skutečnosti dobře vědom a zvládá ji představit jako jeden z hlavních motivačních impulsů pro realizaci podobně laděné práce – zdařile například ukazuje, že i tradiční a dnes již velmi proslavená díla zabývající se otázkou formování středoevropských a východoevropských moderních identit v rámci bývalé Polsko-litevské unie (kupříkladu i do češtiny přeložená slavná Snyderova práce *The Reconstructions of the Nations*) běloruskou otázku buď zcela ignorují anebo simplifikují, respektive zkreslují. Touto skutečností je navíc přístup kolegy Kopyše ke zpracovávanému tématu výrazně ovlivněn, když jeho cílem není detailní analýza určitého úzkého segmentu, ale skutečně celistvé zmapování charakteru vzniku a dalšího formování běloruského národního obrození ve sledovaném časovém rozmezí. Jakkoli je tento přístup v rámci diplomových prací spíše vzácnější, nelze říci, že by byl autorovi na škodu, jelikož kolega Kopyš si je této specifčnosti dobře vědom a přizpůsobuje ji jak strukturu práce, tak využitou metodologii, jakož i korpus příslušných zdrojů.

S touto reflektovanou specifčností tedy koreluje jak dobré nastavení výzkumných otázek (sebe-reflexe identity národních obrozenců, rámování běloruské národní identity v rámci soudobých teorií vzniku nacionalismu, efektivita běloruského národního hnutí), tak formulace teoreticko-metodologických východisek. Relevantní část práce totiž představuje úvodní teoretická kapitola věnovaná základnímu, ale přehlednému a dostatečně detailnímu zmapování mainstreamových a pro běloruský případ použitelných konceptů pro výzkum nacionalismu (vedle tradičního rozlišení mezi primordialistickým a modernistickým chápání identity autor detailně rozvádí Gellnerovy, Andersonovy, Hrochovy a především Smithovy perspektivy) – klíčová je přitom skutečnost, že tato teoretická kapitola netvoří jen samostatnou „povinnou“ část diplomové práce, ale je funkčně propojena s analytickými kapitolami, tj. autor teoretická schémata skutečně zkouší aplikovat na běloruskou realitu a ověřovat tak použitelnost těchto zavedených schémat ve specifickém východoevropském případě. Z hlediska použitých zdrojů autor sám v úvodu přiznává, že realizace podobně laděných prací je komplikována obtížnou dostupností archivně uložených pramenů – ať už z důvodů geografické vzdálenosti, tak zejména kvůli aktuálnímu válečnému konfliktu – s touto

komplikací si ovšem kolega Kopiš dovedně poradil, a to jak na rovině primárních pramenů, když využívá digitalizované litevské archivy či Archiv hlavního města Prahy, tak především četné editované, respektive publikované prameny primární povahy včetně dobových běloruských periodik. Neméně důležitý je ovšem i záběr autorem využívané sekundární literatury, do jehož korpusu autor zahrnuje relevantní publikace ruské, běloruské i anglické provenience.

Již naznačená struktura práce operuje s představením teoretických východisek v první kapitole, empirickým pojednáním o kontextu běloruské společnosti na přelomu 19. a 20. století v kapitole druhé a s následnou nejdůležitější analýzou běloruského chápání nacionalismu, respektive národní identity v kapitole č. 3. V rámci tohoto členění je třeba konstatovat, že nejméně propracovanou částí je druhá empirická kapitola, jež sice funkčně spojuje oba celky, ale je realizována především na základě obecnějších přehledových prací – jinými slovy, tato kapitola plní svůj účel zejména pro případné laiky, kteří nemají s běloruskou historickou problematikou žádnou zkušenost, ale pro historiky východní Evropy je spíš tradičně pojatou deskripční dějin ruského impéria v 19. století. Ke cti autorovi nicméně slouží fakt, že ačkoliv začíná své líčení dějin oblasti již ve středověku (je to pro zkoumání identitárního kontextu 19. a 20. století nutné?), snaží se omezovat podobné pasáže na nezbytné minimum a nevytváří zdouhavé a s ústředním fokusem práce nesouvisící popisné odstavce. Kromě toho obsahuje tato kapitola i důležitou tematizaci forem rusifikace běloruské populace v 19. století, jakož i zajímavý vhled do demografické situace sledovaného „etnika“ v daném období.

Klíčovou část studie nicméně reprezentuje analytická část (kapitola 3), v níž autor dovedným způsobem sleduje třebící se konflikt tří základních forem identitární politiky na přelomu 19. a 20. století souvisejících se třemi odlišnými narativizacemi: litvinismem, západorusismem a bělorusismem. Autor přitom zvládá tyto koncepce nejen teoreticky vymezit, ale především detailně vysledovat podobu jejich historického formování včetně identifikace jejich konkrétních zastánců, opřené o reflexi jejich základních politických děl – zejména v tomto ohledu je tedy tato uvozující část 3. kapitoly v českém badatelském kontextu velmi cenná, neboť přináší dosud systematicky neřešené poznatky. Svěbytnou část této kapitoly pak představuje rozbor běloruské literární tvorby, v níž se kolega Kopiš věnuje několika vybraným klasickým dílům dobových běloruských autorů s cílem identifikovat v jejich tvorbě odpovídající pojetí národní identity. V té souvislosti by nicméně mohlo být vhodné zapojit do tohoto rozboru více koncepční přístup, respektive srovnávací kategorie (tj. namísto postupného izolovaného rozboru jednotlivých děl a prvků se pokusit aplikovat teoretická schémata kolektivní identity a společná komparativní kritéria pro interpretaci všech zkoumaných děl najednou). Podpůrnou součástí této kapitoly je navíc i reflexe vývoje běloruského jazyka, opřené o analýzu dobových učebnicových textů, v níž autor demonstruje, do jaké míry byla otázka formování svěbytného pravopisu, respektive podoby jazyka důležitou součástí identitárního „boje“ vymezujícího se proti zejména rusifikačním vlivům – stejně tak zde řeší i kontroverzní otázku národní symboliky, jež zůstává palčivá i v aktuálním období Lukašenkova režimu. V závěrečném oddílu hlavní kapitoly se autor následně uchyluje opět ke spíše deskriptivnímu stylu popisu jednotlivých občanských aktivit a působnosti veřejných spolků, jenž je spojen s líčením hlavních peripetií běloruského politického vývoje v meziválečném období – v tomto případě kolega Kopiš vychází z relevantních zdrojů a jeho líčení je přesvědčivé, některé pasáže jsou nicméně v kontextu délky celé práce a mnoha ohnisek zájmu poměrně zdouhavé a zbytečně vyprávěcí (namísto přehledového líčení fungování různých organizací a zachycení chronologického vývoje by bylo efektivnější zaměřit se jen na několik segmentů a na nich přesvědčivě demonstrovat, do jaké míry byly tyto segmenty určující pro dobovou sebereflexi kolektivní identity).

V samotném závěru (jenž je rovněž velmi dlouhý – čítá bezmála 9 stran) se autorovi nicméně daří „poskládat jednotlivé dílky“ doposud představované „mozaiky“ dohromady, a to především prostřednictvím aplikace v první části práce prezentovaných teoretických konceptů chápání národní, respektive kolektivní identity. Práce se tak v celém svém průběhu potýká s jistou mírou eklektického charakteru své realizace (tj. jak již bylo naznačeno v úvodu tohoto posudku, autor si předsevzal velmi ambiciózní cíl jak v otázce širě sledované problematiky, tak z hlediska časového rámce, v důsledku čehož je nucen věnovat pozornost několika rozličným dimenzím vývoje národní identity naráz – politice, veřejné činnosti, literatuře, symbolice, druhému životu v podobě kulturních artefaktů a dalším prvkům, což má pochopitelně v některých

případech vliv na hloubku, s níž je tak která sledovaná dimenze analyzována). Právě v Závěru však autor přesvědčivě ukazuje, nakolik byl jeho záměr předem promyšlený, když byly jednotlivé výše uvedené segmenty směřovány k možnosti ověřit využitelnost zavedených koncepcí nacionalismu – formulovaných původně pro jiná prostředí – v kontextu běloruského historického rámce; kolega Kopiš tak zdařile argumentuje, do jaké míry lze koncepty litvinismu a západorusismu vnímat jako hrochovské „fáze A“ bez úspěšného přelítí do fáze B, respektive C, věnuje se gellnerovské pozici běloruské rurální společnosti v rámci procesu industrializace a v neposlední řadě spojuje běloruský případ s typem mesiášské asimilační cesty dle teorie A. Smithe. Ze všech těchto zmíněných důvodů – při vědomí, že široký záběr badatelské pozornosti a obecnější rovina analýzy v některých částech práce, jež bývají standardně spíše na škodu, jsou v tomto případě vyváženy originalitou tématu, koncepčností autorova přístupu, zapojením teoretických modelů, schopností vyvozovat relevantní závěry i solidním korpusem pramenů i literatury – **práci doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm A.**

Otázky k obhajobě:

- 1) Které faktory sehrály klíčovou roli při neúspěšnosti reformulace běloruských národních požadavků do politické roviny v první polovině 20. století – respektive po roce 1918?
- 2) Studium kterého typu dokumentů primární povahy (aktuálně nedostupných) by mohlo zkoumání dotyčné otázky výrazněji doplnit, respektive revidovat?

V Hradci Králové dne 11. června 2024

.....

Jan Květina